

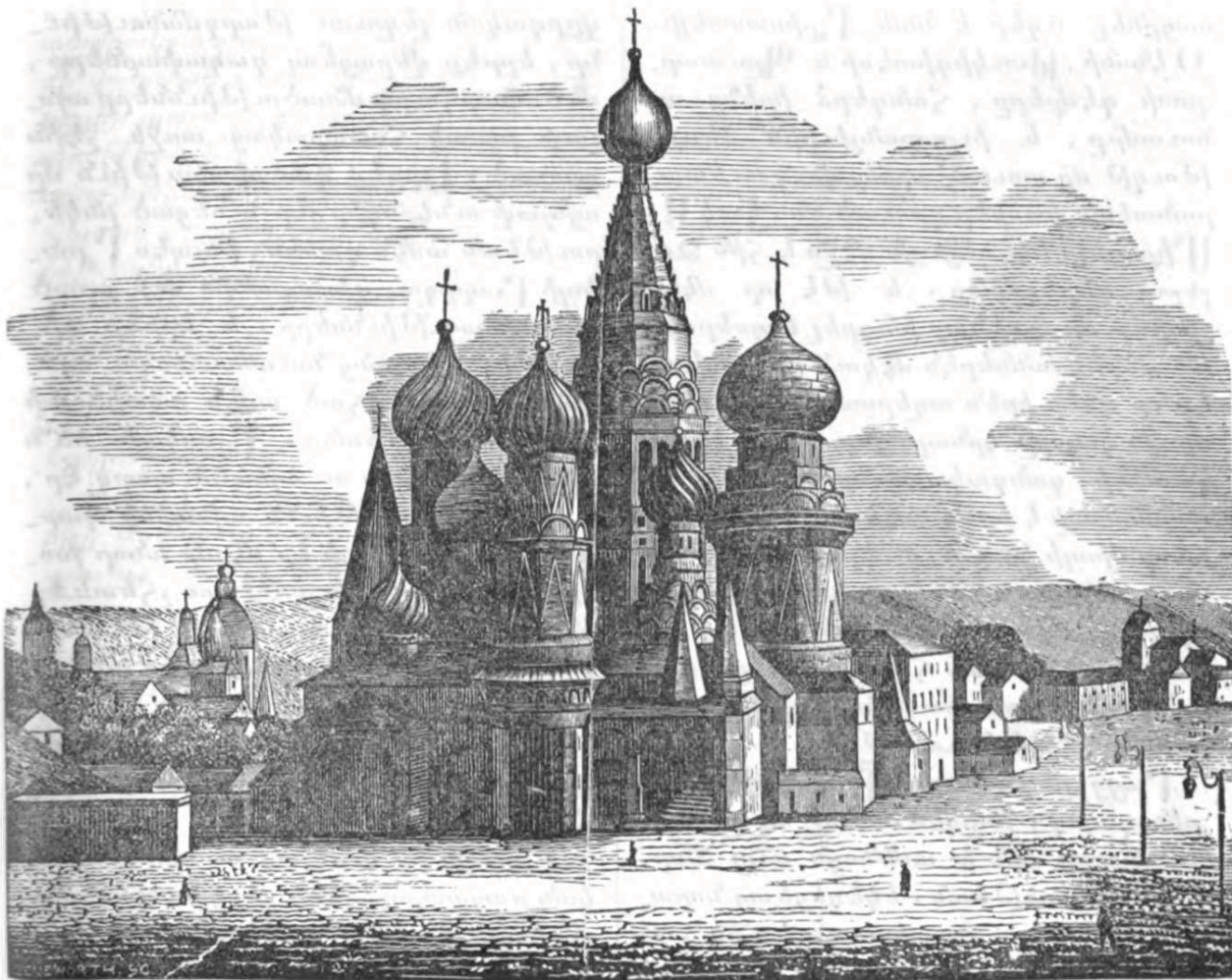
Քրեմլին :

Չկայ կրնանք ըսել աշխարհքիս վրայ յիշատակարան մը որ ժողովրդեան մը հանձարն և ընկերական վիճակը այնպէս ճշգիւ ցուցնէ, ինչպէս Վրէմլին : Ինչհանուր մեծութեանը մէջ հսկայածէ՝ բայց անշուք՝ ի մանունս, խել մը մեծակառոյց շէնքերու հետ ողորմելի և անարուեստ բնակարաններ, միով բանիւ խառնուրդ մը ամենայն դարու և ամենայն աշխարհի ճարտարապետութեան՝ և հուսկ ուրեմն քաղցր և սիրելի յիշատակարան մը և ամենամեծ յարգութեան և մեծարանաց նիւթ Ռուսաց համար : ԺԴ դարուն մէջ սկսաւ շինուիլ Սուքուա քաղաքին հետ՝ անոր մէջ տեղը բարձրաւանդակի մը վրայ . չորս բոլորը պաշտպանուած է որմնաբերձ պարիսպներով և անկիւնաւոր ու գոյնզգոյն աղիւսեայ աշտարակներով, որ անկանոն բազմանկիւնի մը կը ձևացնեն . իսկ շուրջանակի երկայնութիւնն է՝ երկու հազար զրկաչափ : Ետեն մը շրջապատին չորս կողմը լճացեալ ջրերու խրամներ կային, և այլ և այլ տեղերէ նեղ նեղ կամուրջներ ձգուած էին անցքի համար, բայց վերջը աս խրամները լեցնելով պարտեզ ձևացուցին : Եւ ընդարձակ միջնաբաղաքս լի է խուռն և ամենազգի շէնքերով . հին Ձաբէրա պալատներէն սկսեալ, հոն է իրենց հին պատրիարդաց բնակութիւնը, ծերակուտին ատեանը, շատ մը եկեղեցիներ, զինարան մը և տեսակ տեսակ պաշտամանց բնակարաններ :

Վրէմլինի գլխաւոր երեւելի մուտքը Սբաքօի դուռն է, և ասիկայ է մեր պատկերին մէջի երեցածը : Հարաւային կողմանէ է աս դուռս՝ որուն վրայ քառանկիւն աշտարակ մը կայ, և վրայէ վրայ ուրիշ պզտիկ աշտարակներ՝ որոնք ամենը մէկէն կամար մը կը ձևացնեն . կամարին մէջտեղը պատկեր մը կայ ուրուն առջև միշտ կանթեղ կը վառի . ասիկայ սուրբի մը կենդանագիր է,

որ ըստ Ռուսաց աւանդութեանը, երբ Բոլոնիացիք քաղաքին տիրելով բերդին վրայ կը վազէն եղեր՝ արգիլեր է զլրենք այս սուրբս . որով նոյն դրան աւունը Սուրբի դուռ կը կոչուի, և ասկէ առաջ եկած է նաև նոյն սովորութիւնը, որ ամենայն ոք, ինչ աստիճանի մարդ ալ ըլլայ, երբ նոյն կամարին տակէն կ'անցնի պարտաւորեալ է գլուխը բանալու՝ ինչուան 100 քայլ հեռուէն . իսկ թէ ինչպէս աս կարգս ամենայն ճշգրութեամբ կը պահուի, յայտնի կըրնայ ըլլալ այս դիպուածէն որ պատահեցաւ Պ . Վլարք անունով բժշկին . ասիկայ փորձել ուզելով թէ արդեօք իրաւցնէ ամենայն ճշգրութեամբ կը պահուէր աս օրէնքը, գլխարկը գլուխը, իբրեւ թէ անգէտ ըլլար եղած սովորութեանը, դռնէն ներս մտեր է, և պահապանին ալ պողալուն ականջ չկախելով առաջ կ'երթայ եղեր . բայց դիմացէս եկող գեղացի մը, ինչպէս կ'ըսէ ինքը, գլուխս այնպէս գոց տեսնելով, մէկէն քովիններուն ու պահապանին իմացուց, որն որ սաստիկ բարկութեամբ մը թռկէս բռնելով, սովորեցուց ինծի ան դռնէն անցնելու կանոնը :

Վանձատունը ամենաճոխ է ակամբք և մեծագնի զգեստեղէններով . հետաքննականք են դարձեալ ազգի ազգի պատմական հարստութիւններն և հին աւանդութեանց մնացորդները : Շատ մը նաև ոսկեղէն ու արծաթեղէն քանդակեայ անօթներ ալ կան . հոն է նաև Սեծին Պետրոսի գահը, և այն հին փղոսկրեայ սանտրը որով նախկին Ձաբէրը իրենց ալեծուփ մօրուքը կը սանտրէին . կատարին է Բ . Թագուհւոյն պսակման զգեստը որ տասուերկու կանգուն երկայնութիւն ունի, և հազիւ թէ տասուերկու սենեկապետք կրնային վերցնել . աշխարհակալութեամբ տիրեալ գաւառաց թագերը, ինչպէս Սիւլերիոյ, Սրաստանի, Լեհաստանի, Խրիմու և այլն . նաև այն պատգարակը որ կարողոս ԺԲ . Շուետաց թագաւորը Բուլգարացի պատերազմին մէջ գործածեց : Վատրիարդական պալատը հայ-

Քրեկին .

րապետական գեղեցիկ զարդերու հա-
ւաքում մըն է , և հարուստ գրքատուն
մը ունի յոյն և սլաւ ձեռագրաց : Սեծա-
կառոյց է նաև ծերակուտին ատեանը ,
կատարինէ Բէն ժամանակը շինուած .
շատ նշանաւոր է իրեն խորանարդ հըս-
կայածև գմբեթը որուն չորս կողմը մե-
ծագիր դրոշմեալ է Օրէնք բառը : Սե-
ծին Պետրոսի շինած զինարանը Ղաղ-
ղիացիք 1812ն ականով օդ հանեցին ,
որուն աւերակները ցայսօր կեցած են .
հոն մօտակայ դռներէն մէկուն վրայ
արձանագրութիւն մը կայ որ կ'ըսէ թէ՛
ականին ճայթմանը միջոց Ս . Միկո-
ղայոսի առանձինն Ռուսաց պաշտպա-
նին պատկերին մօտ եղող սառի կտոր
մը միայն անջնաս մնացեր է ընդհանուր
աւերածին ժամանակ :

Վրէմլինի եկեղեցական շէնքերուն

մէջ նշանաւորներն են Ս երափօխման ,
Ղէտման և Ս . Սիքայելի եկեղեցի-
ները և մեծ Խանէին զանգակատունը :
Ս երափօխման եկեղեցին մայր եկեղե-
ցիի կարգ է . հոս կը կատարուի կայսե-
րաց պսակուիլը , նոյնպէս նաև հոս կը
թաղուին պատրիարքները . շատ ընդար-
ձակութիւն մը չունի՝ այնպէս որ հա-
զիւ կրնայ հինգ հարիւր հօգի բովան-
դակել . ընդհանուրը իր քառակուսի փռ-
քըրկութեանը մէջ յոյր ու մարմնեղ է ,
բայց իրեն պղտիկութեանը համեմատ
լի է գեղեցիկ նկարներով և ոսկեպա-
շոյճ զարդերով : Բրծաթ կանթեղ մը
կայ 660 լիպրէ կշիւքով :

Ղէտման եկեղեցին նշանաւոր է ի-
րեն ինն ոսկեզօծ գմբեթներուն հա-
մար , և աւելի ևս՝ ջրաներկ սրբազան
նկարներով , որոնց մէջ արհեստաւորը

մնացրնել ուղեր է նաև Միստոտէլի , Օէնանի , Սուկիդիտէսի և Պլուտար- քոսի գէմբերը , հանդերձ իրենց ա- նուամբը , և իւրաքանչիւրին ձեռքը թուղթ մը տուած՝ որոնց վրայ աւետա- րանական խօսքեր գրուած են : Իսկ Ս . Սիքայելի եկեղեցւոյն մէջն է հին Ձա- բէր — գերեզմանը . և թէ որ մէկը չնորհք մը ուղենար խնդրել կայսերմէ , աս գերեզմաններէն մէկուն վրայ պէտք էր որ դնէր իրեն աղերսագիրը , ուսկից միայն կայսրը կրնար վերցրնել : Սեծ Լւանէի զանգակատունը երևելի ու զարմանալի է իրեն ոսկեզօծ գմբէթին , անոր վրայի խաչին , ու երեսունուերկու զանգակներուն համար , որ ընդհանուր Սուսաց ախորժելի հնչիւն մըն է . ա- սոնցմէ մէկն է ան հաչակաւոր զանգա- կը՝ որուն ստորագրութիւնն ըրինք նախ- ընթաց թիւերնուս մէջ :

Բայց ընդհանուր Վրէմիլի տես- քին գալով , ինչպէս առաջ ալ ըսինք , խառնուրդ մըն է ամենայն ոճոյ ճար- տարապետութեան . եկեղեցեաց նորա- նոր ձևերը , զանգակատանց՝ հին աշ- տարակներու նման ահեղ բարձրու- թիւնն , յորոց ոմանք սրածայր են , ոմանք բոլորաձև , ոմանք ալ հաւկըթաձև . և միանգամայն որմոց , պատուհաններու , գմբէթներու , վերջապէս ամենայն իրաց միշտ նորատեսիլ ու փոփոխ երևոյթը մեծ զարմացման մէջ կը ձգեն ճանա- պարհորդները . և թէպէտ ամենայն ինչ զուրկ է 'ի գեղեցկութենէ և 'ի վսեմութենէ՝ այլ իրենց ասիական և ռուսային բնիկ ահեղակերտ ու զօրեղ տեսլեամբը առ հասարակ եւրոպացւոց նոր և զարմանալի տպաւորութիւն մը կ'ընեն :

Փրսնկիսկոս Արակոյ :

(Տես երես 152)

Ղրդէն ըսինք թէ Ղրակոյի գիտնա- կան կնիքն էր պարզութիւն իր բացա- տրութեանցը մէջ : Երբէք այսչափ ա- ռաջ գնացած չէր գիտութեանց ժողո-

վըրդական լեզուաւ թարգմանութիւ- նը , երբէք վերացեալ գաղափարները , մեծախորհուրդ մտածութիւնները այս- չափ յստակ հասարակաց առջև չէին դրուած : Երբէք դասախօսութիւն մը այնչափ ունկրնդիր չէր ունեցած ընկե- րութեան ամէն դասէն , ինչպէս Ղրա- կոյի Վարիզու դիտարանին մէջ ըրած դասախօսութիւնները . և երբէք գի- տութիւնն առանց նուաստանալու այս- չափ չէր խոնարհած ամէն աստիճանի իմացականութեանց : Ղրակոյի ոճն այնպէս բնական ու այնպէս պարզ էր , և վարդապետութիւնն այնպիսի կար- գաւ , որ անկարելի էր մէյմը անոր խօ- սիցն առաջին թեւն առնել ու չհետեւել ինչուան վերջն իր ապացուցութեանը : Ընհարին էր ընդդիմանալ իր անողո- քելի տրամաբանութեանը , և չընդու- նել 'ի յառաջագոհէ այն պարզ ու մեկին գաղափարները , որ իր տեսութեանց հիմն կը դնէր :

Ղրակոյ իր վայելուչ ու արուեստա- կան բացատրութենէ մերկ խօսքովն ար- մատաքի կը խէր ամէն մոլորութիւն , և աւելորդապաշտութեան ու նախա- պաշարման անտեղի ու խառնախօս տե- սութեանց՝ կը փոխանակէր բանաւոր և հաստահիմն տեսութիւններ : Եւ գոհ չէր ըլլար առաջին հարեանցի հայե- ցուածով մը , առաջին ապացուցութիւն մը . տրամախոհութեան ուռամբ այն- չափ կը բախէր որ մինչև կը խորտակէր այն ամէն կեղևանքն որ կը պատէին քան զամէնն անգամ թանձրամիտ իմա- ցականութեանց աչուրները , և մէկ գաղափարէ մը ուրիշ չէր անցնէր , մին- չև ապահով չըլլար թէ լաւ հասկըցու- ցեր է զայն , և այսպէս առաջ կը վարէր իր ընթացքը ամենայն վստահութեամբ : Երբէք մէկ նիւթոյ մը ձեռք չէր զար- նէր առանց ապահով ըլլալու առաջու- նէ թէ այն գաղափարները որ հիմն պի- տի դնէր իր տեսութեանցն ամենուն յայտնի են իբրև ճշմարիտ :

Եւ եթէ Ղրակոյ այսպիսի եռան- դուն փութով կը պարապէր թարգմա- նելու զգիտութիւնը ժողովրդական լե-